

e-ISSN: 1694-8661
№2(5)/2024, 22-28

УДК:

DOI: [10.52754/16948661_2024_2\(5\)_4](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_2(5)_4)

НОТАРИУСТУН ИШИНДЕГИ КЕСИПТИК ЭТИКА
ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЭТИКА В РАБОТЕ НОТАРИУСА
PROFESSIONAL ETHICS IN THE WORK OF A NOTARY

Амирова Кайрыниса Асанбаевна
Амирова Кайрыниса Асанбаевна
Amirova Kairynisa Asanbaevna

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети
старший преподаватель, Ошский государственный университет
Senior lecturer, Osh State University
Amirova.kairynisa@gmail.com

НОТАРИУСТУН ИШИНДЕГИ КЕСИПТИК ЭТИКА

Аннотация

Актуальность. В этой статье рассматривается этика профессиональной деятельности нотариуса. Исследуются основные ограничения, установленные этическими правилами, для работы нотариусов. Определяются основы моральной составляющей работы нотариуса, основные принципы и правила его деятельности, а также развитие законодательства в этой области. Анализируются ключевые аспекты профессиональной этики, ее особенности и правовое регулирование, делается упор на основные правила, которым должен следовать нотариус в своей работе.

Ачык сөздөр: нотариус, адеп-ахлак, этика эрежелери, принциптер, кесиптик этика, этикалык ченемдер, ченедик-укук, мамлекет, юрист, жүрүм-турум ченемдери, коомдук-укук, нотариалдык ишмердүүлүк, жоопкерчилик, адептүүлүк

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЭТИКА В РАБОТЕ НОТАРИУСА

Аннотация

Маанилүүлүк. Макалада нотариустук кесиптик ишиндеги этикасы каралат. Изилденген иштин максаты нотариустардын иш-аракетиндеги этикалык эрежелерде белгиленген негизги чектөөлөр иликтенген. Нотариустун ишин моралдык негиздерин түзүүчү, принциптери жана эрежелери ошондой эле нотариат чөйрөсүндөгү этикалык мыйзамдарды өнүктүрүү аныкталат. Кесиптик этиканын негизги аспектилери, анын өзгөчөлүктөрү жана укуктук жөнгө салуу тандалып, нотариус өз ишинде аткарууга тийиш болгон негизги эрежелерге басым жасалат.

Ключевые слова: нотариус, мораль, нравственность, правила этики, принципы, профессиональная этика, этические нормы, нормы-право, государство, юрист, норм поведения, публично-правовые, нотариальной деятельности, ответственность, порядочность

PROFESSIONAL ETHICS IN THE WORK OF A NOTARY

Abstract

Relevance. This article examines the ethics of notary's professional activity. The main restrictions set by ethical rules for the work of notaries are investigated. The foundations of the moral component of the work of a notary, the basic principles and rules of his activity, as well as the development of legislation in this area are defined. The key aspects of professional ethics, its peculiarities and legal regulation are analysed, and emphasis is placed on the basic rules to be followed by a notary in his work.

Keywords: notary, morals, morality, rules of ethics, principles, professional ethics, ethical norms, norms-law, state, lawyer, norms of behaviour, public-law, notarial activity, responsibility, decency

Киришүү

Актуалдуулугу. Нотариустардын ишмердүүлүгүндө кесиптик этика маселесине олуттуу орун берилет, анткени нотариус адис катары да, жеке адамга да анын жүрүм-туруму боюнча, анын ичинде кызматтан тышкары мезгилде да жогорку талаптар коюлат. Нотариустун кесиби үчүн зарыл сапаттар, чынчылдык, адилеттүүлүк, гуманизм, калыстык, мыйзамга берилгендикти талап кылат, анткени, аларга сырларын ишенип, андан негиздүү юридикалык кеңештерди күтүшөт. Нотариус, юридикалык кесиптин өкүлү катары, коомдук-укуктук милдеттерди аткарууга чакырылган, кесиптик даярдыктын жогорку деңгээлине ээ болууга жана моралдык негиздери так калыптанган адам болууга тийиш.

Эгерде кээ бир кесиптин өкүлдөрү үчүн биринчи кезекте, алардын кесиптик чеберчилиги маанилүү болсо, нотариус үчүн да прокурор, адвокат, судьяларга жогорку квалификациялуу болушу жетишсиз. Алынган маалыматтардын абалына, көлөмүнө жана мүнөзүнө, кабыл алынган чечимдердин маанисине байланыштуу нотариус белгиленген моралдык-этикалык эрежелерди жана чектөөлөрдү кынтыксыз сактоого тийиш. "Этика" термини грек "этнос" деген сөзүнөн келип чыккан, адамдардын бири-бири менен болгон мамиледе колдонгон жүрүм-турумдун адеп-ахлактын ченемдеринин тутуму болуп саналат. Нотариаттын ишин жөнгө салууда анын этикалык жагы олуттуу орунду ээлейт. Нотариустарга адамдык жеке сапаты катары, кесиптик юрист катары да жогорку этикалык талаптар коюлат.

Нотариус өз ишмердүүлүгүн жүзөгө ашырууда кызмат адам катары да, юридикалык жаатында тиешелүү кесипти тандоо менен коомдук укуктук милдеттерди аткарат. Нотариус өзү тарбынан жүзөгө ашырып жаткан нотариалдык ишаракеттердин, анын иш чөйрөсүнө кирген же мыйзам тарабынан ага аткаруу жүктөлгөн укуктук мүнөздөгү башка кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатын жана жеткиликтүүлүгүн дайыма жогорулатуу жолу менен өзүнүн кесиптик компетенттүүлүгүнүн тиешелүү деңгээлин камсыз кылууга милдеттүү. Нотариустун кесиптик этикасы - жүрүм-турумунун биридиктүү стандарттарын белгилөөчү ченемдер тутуму түшүнүлөт.

Нотариустарга мамлекеттин атынан документтерди даярдоо укугу берилген, жасаган ишаракеттери юридикалык күчкө ээ. Нотариалдык иштин бул өзгөчөлүгү колдонуудагы мыйзамдарда бул кесиптин өкүлдөрүнө карта белгилүү бир моралдык талаптарды бекитүү зарылдыгын алдын ала аныктайт. Бул талаптар КРнын нотариат жөнүндө мыйзамдык ченемдерине киргизилген. 16-беренесине ылайык КРнын нотариат жөнүндө мыйзамында ар бир нотариус "мыйзамга жана абирине ылайык, кесиптик сырды сактоого, нотариалдык ишаракетти калыс жана адилеттүү жүргүзүүгө, өзүнүн жүрүм-турумунда адамгерчилик жана адамды сыйлоо принциптерин жетекчиликке алуу" милдеттерин аткарууга салтанаттуу түрдө ант берет.

Нотариус берилген ант боюнча өз милдеттерин аткарууга, адамдын, коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыктарын коргоого, мыйзамдын талаптарын сактоого тийиш [1]. Нотариус татыктуу иш-аракет кылууга жана кесиптин аброюна же нотариустун коомдук кызыкчылыктарды тейлөө жөндөмдүүлүгүнө терс таасирин тийгизиши мүмкүн болгон ыкмаларды колдонуудан же көз караштарды кабыл алуудан карманууга тийиш. Нотариалдык палата тарабынан кабыл алынган этикалык кодекс, укук ченемдерин толуктайт жана жыйынтыгында жогорку коомдук мааниге ээ болгон нотариалдык ишти жөнгө салат [2]. Алынган маалыматтын көлөмүнө жана мүнөзүнө, кабыл алынган ченемдердин маанилүүлүгүнө байланыштуу нотариус белгиленген моралдык-этикалык эрежелерди жана

чектөөлөрдү кынтыксыз сактоого тийиш. Ошондой эле КРнын нотариат жөнүндө мыйзамын 7-беренесинде нотариустун ишине айрым чектөөлөрдү белгилейт: нотариус окутуучулук, илимий жана башка чыгармачылык иш-чараларды кошпогондо, ишкердик жана башка акы төлөнүүчү иш менен алектенүүгө, келишимдерди түзүүдө ортомчулук кызматтарды көрсөтүүдө укугу жок деп белгилейт. Нотариус өнүккөн сайын анын этикалык эрежелери да калыптанган [3].

Нотариустардын этикалык ченемдери нотариалдык коомчулук тарабынан иштелип чыгып, атайын актылар кабыл алынган. Анын негизинде 1995-жылы кабыл алынган Европа нотариалдык ишмердүүлүк кодекси түзөт, ал жарандык жүгүртүүнүн муктаждыктарын жана нотариалдык ишмердүүлүктүн эрежелерин бири-бири менен байланыштыруу зарылдыгын көрсөтөт [4]. Бул кодекс бүтүмдөрдүн, соода операцияларынын кыймылын көбөйүшүнөн улам кабыл алынган, натыйжада чет элдик элемент менен байланышкан юридикалык аракеттердин өсүшүнө алып келген.

Мунун баары нотариустардын кызматташуунун шарттарын кеңейтүү, ошондой эле керектөөчүлөргө жардам көрсөтүүгө кепилдик берүү чечимин кабыл алышына алып келди. Европа нотариустардын этика кодекси нотариалдык иштин жалпы эрежелерин аныктайт жана мамлекеттик кызмат жараны, жеке практика менен иш жүргүзгөн нотариус өз ишин жүзөгө ашырган өлкөнүн этика эрежелерине баш ийүүгө тийиш экендигин белгилейт. Нотариус нотариалдык жана кесиптик сырларды сактоого милдетүү, анткени ал өз кардарларынын ишенимдүү адамы болуп саналат. Мындан тышкары, Кодекс өз билимин өркүндөтүү үчүн нотариустардын билим берүү процессинин үзгүлтүксүздүгүнүн маанилүүлүгүн баса белгилейт.

Юридикалык адабияттарда нотариустардын кесиптик этикасын аныктоого ар кандай ыкмалар берилген. Себеби, нотариустарга моралдык, адеп-ахлактык эрежелер адис катары гана эмес, жеке адам катары да, анын жеке сапаттары үчүн да берилет. Дал ушул ыкма юридикалык кесиптин кызматкерлери үчүн колдонулат, алар өз ыйгарым укуктарын мамлекеттин же либералдык түзүмдөрдүн кызмат адамдары экендигине карабастан ишке ашылат. Мамлекеттик нотариустар эмгек келишимдин негизинде иштешет. Башкача айтканда, ал жерде кесиптик эрежелер жана стандарттар эмгек кодексинде белгиленген. Нотариустардан экинчи бөлүгү - жеке практика менен алектенишет. Жеке практика менен алектенген нотариустарга, нотариалдык палата тарабынан иштелип чыккан эрежелер, кодекс бар. Кодекс нотариустун кесиптик милдеттерин аткарбаса же талаптагыдай аткарылбаса, о.э. нотариустун жүрүм-турум этикалык ченемдерин жана мыйзамдарда белгиленген башка талаптардын бузулуш түшүнүгүн берет.

Мисалы: жеке нотариус нотариалдык иш-аракеттерди же нотариалдык ишти жөнгө салуучу башка ченемдик укуктук актыларды жасоо тартибин бузган учурда нотариустун ишин текшерүүнүн жыйынтыгы боюнча лицензия нотариалдык палата тарабынан белгиленген тартипте квалификациясын жогорулатуу боюнча кошумча окуудан өтүү сунушу менен үч айга чейин токтотулат. Эгерде нотариус тарабынан берилген айрым мыйзам бузуулар үчүн жаза болсо, анда бир айдан ашпоого тийиш. Кесиптик этика кодексин бузгандыгы үчүн – эки айга чейин лицензиясын токтотот. Ошондой эле мамлекет нотариустун кызматтык абалына коомдун алдында олуттуу милдеттерди жүктөгөн жагы да маанилүү, демек мамлекет тигил же бул деңгээлде, нотариус жүрүм-турумдун бекитилген ченемдеринин негизинде гана иш алып барат деген пикирге таянуу менен укук институтунун ишмердүүлүгүнө "ишеним" көрсөтөт.

А.В. Боровков жана И.Н. Улесов: "Нотариатта болуп жаткан түзөтүү өзгөрүүлөр анын коомдогу беделин жана маанисин жогорулатууга өбөлгө түзөрүн, ал эми нотариалдык иш менен алектенген адамдар юридикалык иштин оор жана татаал чөйрөсүндөгү кызматкерлер катары урмат-сыйга татыктуу экендигин баса белгилегим келет"- деп көрсөтүшөт [5].

Албетте, нотариустардын ишмердүүлүгү чоң жоопкерчиликти жана тийиштүү даярдыкты жана эмгекти талап кылыт деп эсептейм, бирок ага карабастан, өз милдеттерин адеп-ахлак ченемдеринен баш тартууга жол берүү болбойт. Мына ошондуктан, нотариустун иш-аракетти укуктук жана аны менен бирге моралдык жөнгө салууларга негизделиши керек. Нотариус мамлекет жана коом алдында өзгөчө ишеним жана жоопкерчилик алган адам катары төмөнкүлөргө милдеттүү: этика жана адепахлак ченемдерин сактоого; нотариустун кесиптик милдеттерин жүзөгө ашырууга терс таасирин тийгизе турган же анын көз карандысыздыгына жана объективдүүлүгүнө шек туудурган кандайдыр бир иш-аракеттен баш тартууга; нотариустун кесиптик ишине зыян келтире турган аракеттерди жасоодон же коомдогу кесиптик ишенимине жана кадыр-баркына шек келтире турган аракеттерди жасоодон баш тартууга.

Нотариус кесиптештери менен эмгек мамилесин өз ара сыйлоо, ишеним жана кесиптик өз ара аркеттенүү принциптеринде курууга тийиш. Нотариалдык ишти жүзөгө ашыруу процессинде нотариус кесиптештери менен гана эмес, ага кайрылган адамдар менен да баарашууга туура келет. Тиешелүүлүгүнө жараша кодекс нотариустун кесиптик баарлашуу этикасынын негиздери катары класиффикацияланышы мүмкүн болгон принциптерди карайт: - Кынтыксыздык; - Кесипкөйлүк; - Көз карандысыздык; - Калыстык; - Объективдүүлүк; - Этикалык нормаларды сактоо. Бул принциптер бир нече кылымдар бою иштелип чыгып, практикада далилденген негиз болуп саналат [6]. Кынтыксыздык принциби нотариус, нотариалдык иш-аракеттерди жасоодо мыйзамдардуулукту сактоого, өз аракеттери менен жеке адамдын гана эмес, бүтүндөй мамлекеттин жана коомдун кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылууга, о.э. өз ишмердүүлүгү менен ишеним жаратуу үчүн мыйзамды жана өзүнүн атын урматтоого милдеттүү.

Кесипкөйлүк принциби нотариалдык иш-аракеттерди жүзөгө ашыруу милдеттерди жогорку квалификациялуу деңгээлде ак ниеттүү жана жоопкерчиликтүү аткаруу менен билим жана практикалык көндүмдөрдүн деңгээлин жогорулатууга жана өркүндөтүүгө, мыйзамдарга киргизилген өзгөртүүлөр, толуктоолор менен кабардар болууга жардам берген, үзгүлтүксүз окуу программаларына катышууга милдеттүү экендигин аныктайт. Көз карандысыз принциби нотариалдык ишмердүүлүктө үчүнчү жактардын же бийлик өкүлдөрүнүн таасири астында жүргүзүлбөшү керек экендигинен келип чыгат. Ошондуктан, нотариустарга саясий бирикмелерге, партияларга катышууга тыюу салынат, алар анын бейтарап жана көз карандысыз позициясын сактап калышына тоскоолдук кылышат. Калыстык принциби нотариус өзү жүргүзгөн иштин объективдүүлүгүнө көмөктөшүү менен жардам сурап кайрылган жактарга жана алардын кызыкчылыктарына артыкчылык берүүгө о.э. өзүнүн же үчүнчү жактын пайдасына аракеттерди жасоого жол бербөөгө тийиш экендигине негизделет.

Бул принцип нотариустардын кесиптик ишине белгилүү бир тыюу салууларды киргизет, тактап айтканда, аларга жардам сурап кайрылган адамдарга тууганчылыктын, жеке байланыштардын негизинде артыкчылыктарды берүүгө, бир тараптын экинчи тараптын алдында артыкчылыктарга ээ болушу үчүн камкордук көрсөтүүгө тыюу салат.

Объективдүүлүк принциби нотариус бардык адамдарга карата нотариалдык аракеттерди жасоодо объективдүү болууга милдеттүү.

Анткени, нотариус КРнын атынан коомдук-укуктук функцияларды жүзөгө ашырат, бул анын мамлекеттин жана коомдун кызматындагы адам катары укуктук макамын чагылдырат. Ушундан улам нотариус кимдер менен иштөөнү кааларын тандоого укугу жок, анткени нотариалдык иш-аракетти жасоого кайрылган ар бир адам менен иштөөгө милдеттүү. Мурда этика маселеси нотариустун кардарга карата жүрүм-туруму деген түшүнүк менен гана чектелчү.

Азыр биз түшүнөбүз, "этика" түшүнүгү алда канча кеңири-бул бири-бирине жана бийлик органдарына болгон мамиле, нотариус кесиптештери менен өз ара сыйлоо мамилеси жана нотариалдык палатанын мамилесин. Нотариустун этикасы жана кесиптик ишмердүүлүгү ажырагыс байланышта.

Нотариалдык палата нотариустун өз кесиби боюнча заманбап билимди өздөштүрүү жана кесиптик квалификациясын жогорулатуу максатында, окуу семинарларды уюштуруп, кесиптик көндүмдөрүн жана практикасын жаңылап турат. Нотариус кесипти ишке ашыруу үчүн заманбап билимди өздөштүрүүгө дайыма умтулушу керек. Ал ар дайым кесиптик ишмердүүлүк жаатындагы инновациялар жөнүндө маалымат берилип, билимдин зарыл деңгээлин сакташы керек.

Нотариус өзүнүн кесиптик ишинде өз алдынча болууга тийиш. Этиканын сакталышын көзөмөлдөөнү нотариалдык палата өзү жүзөгө ашырат. Кесиптик этика кодексинин жоболору сакталбаган учурларда нотариустар нотариалдык палатага жеке түшүндүрмөлөрдү берүүгө милдеттүү. Кесиптин өзү калыстыкты, аягына чейин угуу жана жооп берүү жөндөмдүүлүгүн талап кылат. Мындан сырткары, нотариус тигил же бул нотариалдык иш-аракеттин материалдык пайдалуулугуна карабастан, ал мыйзамсыз болгон же нотариус алдын ала албаган кандайдыр бир шектенүү же келечектеги чыр-чатакты камтыган учурларда "жок" деп айта билиши керек.

Кесиптик этиканын эрежелери боюнча нотариус жеке өзү түздөн-түз же кыйыр түрдө кызыктар болгон нотариалдык аракеттерди жасоодон да алыс болууга тийиш. Мына ошондуктан, нотариалдык иштин моралдык-этикалык түзүлүшү аны жөнгө салуунун укуктук негиздери сыяктуу эле маанилүү жана зарыл деген тыянакка келебиз. Жогорку квалификациялуу нотариалдык жардам, кесиптик этиканын ченемдерин сактоо менен гана көрсөтүлүшү мүмкүн. Бул жарандардын нотариуска көрсөткөн ишенимин негизи жана кесиптин өнүгүү шарттары, анын өзгөчөлүктөрү нотариустун жана ага кайрылгандардын нотариалдык сыр менен гана ишенимдүү жана корголуучу мамилелерин аныктаган кесип. Нотариус кесиптик этиканын эрежелерин жетекчиликке алып, өзүнө кайрылган адамдын укуктарын ишке ашууну жана кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылууга, ошол эле учурда өз ишин колдонуудагы мыйзамдардын ченемдерине гана жараша аткарууга тийиш.

Адабияттар

1. Кыргыз Республикасынын мыйзамы нотариат жөнүндө 9-март 2023-жыл № 54. (Кыргыз Республикасынын 2024-жылдын 11-июнундагы № 92, 2024- жылдын 26-июнундагы № 103 Мыйзамдарынын редакцияларына ылайык).

2. Кодекс этики частного нотариуса «Утвержден» решением общего собрания частных нотариусов от «21» июля 2023 года
3. Романовская О. В. Кодекс профессиональной этики нотариусов в системе российского законодательства // Нотариус. - 2011. - № 5. - С. 8-12.
4. Еровейский кодекс нотариальной этики 4-февраля 1995-года.
5. Боровков А. В., Улесов Н. И. Современные проблемы нравственного регулирования деятельности нотариуса в Российской Федерации [Текст] // Юридические науки: проблемы и перспективы: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Пермь, январь 2014 г.). — Пермь: Меркурий, 2014. — С. 76- 78.
6. Стешенко Л.А. Нотариат в Российской Федерации / Л.А. Стешенко, Т.М. Шамба. - М.:2007. - 121 с.